

Попова Д. А., к.пед.н., доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ

***Анотація.** У статті розкрито особливості застосування культурологічного підходу до дослідження проблеми полікультурної освіти майбутніх фахівців з туризму. Обґрунтовано, що концепція дослідження проблеми ґрунтується на розгляді полікультурної освіти майбутніх фахівців з туризму як соціокультурного загально-педагогічного феномена. Проаналізовано фактори, що зумовлюють актуальність дослідження проблеми полікультурної освіти майбутніх фахівців з туризму, наведено характеристику одного з основних концептуальних підходів – культурологічного – в контексті окресленої проблеми.*

***Ключові слова:** культура, діалог культур, полікультурність, полікультурна освіта, концепція дослідження, концептуальний підхід, культурологічний підхід.*

***Аннотация.** В статье раскрыты особенности применения культурологического подхода к исследованию проблемы поликультурного образования будущих специалистов в сфере туризма. Обосновано, что концепция исследования проблемы основывается на рассмотрении поликультурного образования будущих специалистов по туризму как социокультурного общепедагогического феномена. Проанализированы факторы, обуславливающие актуальность исследования проблемы поликультурного образования будущих специалистов по туризму, наведено характеристику одного из основных концептуальных подходов – культурологического – в контексте очерченной проблемы.*

***Ключевые слова:** глобализация, поликультурность, поликультурное образование, концепция исследования, концептуальный подход, культурологический подход.*

***Annotation.** The article considers the features of the application of cultural approach to the studies of multicultural education of future specialists in tourism. The concept of the study is based on a consideration of the problem of multicultural education of future specialists in tourism as a socio-cultural general pedagogical phenomenon. Having briefly analyzed the factors that contribute to the relevance of the research problems of multicultural education*

of future specialists in tourism, the author dwells on the characteristics of one of the main conceptual approaches – cultural – in the context of the outlined problems.

Key words: *globalization, multiculturalism, multicultural education, research concept, conceptual approach, cultural approach.*

Перетворення, які відбуваються в суспільстві в цілому, та в сфері полікультурної освіти, зокрема, повинні концентруватися на формуванні компетентної особистості, яка об'єднує теоретичні знання і практичні вміння, будучи головною діючою особою і суб'єктом суспільно-історичного розвитку та метою його вдосконалення. Крім цього, необхідність дослідження проблеми полікультурної освіти майбутніх фахівців з туризму обумовлена такими факторами: соціально-економічними вимогами забезпечення реформування системи професійної туристської освіти в умовах глобалізації; необхідністю розширення теоретико-методологічного обґрунтування розвитку полікультурної освіти майбутніх фахівців в сфері туризму з урахуванням досягнень професійної педагогіки; завданнями поглиблення традиційних і розробкою нових педагогічних підходів до вирішення проблем гуманізації та інтелектуалізації підготовки фахівців сфери туризму. Концепція дослідження проблеми ґрунтується на розгляді полікультурної освіти майбутніх фахівців з туризму в умовах університету як соціокультурного загальнопедагогічного феномена з усіма складовими системи (цілями, принципами, функціями, структурою, змістом) відповідно до Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, що відображає концепцію сталого розвитку як результат узгодження соціально-економічної та екологічної складових соціального розвитку з метою задоволення потреб сучасних та майбутніх поколінь.

Розв'язання досліджуваної проблеми є важливим напрямом і актуальним завданням модернізації вищої освіти, визначальним чинником успішної освітньої політики, що вимагає створення цілісної обґрунтованої концепції професійної підготовки майбутнього фахівця з туризму в умовах полікультурності на методологічному, теоретичному, методичному та практичному рівнях.

Концепція дослідження полікультурної освіти майбутніх фахівців з туризму в умовах університету повинна здійснюватись на засадах системного, культурологічного, особистісно-орієнтованого, компетентнісного та діяльнісного підходів.

Проаналізувавши коротко фактори, що зумовлюють актуальність дослідження проблеми полікультурної освіти майбутніх фахівців з туризму, зупинимось на характеристиці одного з основних концептуальних підходів – культурологічного – в контексті окресленої проблеми, оскільки питання, пов'язані з процесом формування міжкультурної компетенції майбутнього

фахівця з туризму на основі культурологічного підходу залишаються актуальними.

Проблемою культурологічного підходу в освіті в різних її аспектах займалися низка дослідників. Серед досліджень, котрі стосуються власне культурологічного підходу в освіті, передусім слід назвати праці І. А. Зязюна, С. О. Сисоевої, В. В. Гури, А. В. Погодіної, Т. В. Іванової, І. Ж. Балхарової, Є. Ю. Фортунатової, та ін. Цими дослідниками розроблено головні концептуальні положення культурологічного підходу, принципи розбудови освітнього процесу в контексті цього підходу в умовах навчання за різними профілями. Проте, як свідчить аналіз наукової літератури з цього питання, окремі аспекти застосування культурологічного підходу до дослідження проблеми полікультурної освіти майбутніх фахівців з туризму потребують більш детального вивчення.

Культурологічний підхід в освіті означає сукупність методологічних прийомів, які забезпечують аналіз будь-якої сфери соціального і психологічного життя, зокрема сфери освіти і педагогіки, через призму системоутворювальних культурологічних понять: культура, культурні зразки, норми і цінності, побут та спосіб життя, культурна діяльність та інтереси. «У світлі культурологічного підходу до освіти його епіцентром є людина як вільна, активна індивідуальність, що здатна до особистісної самодетермінації в культурі» [1, с. 71]. На думку Т. В. Іванової, культурологічний характер освіти ґрунтується на унікальності кожного суб'єкта навчальної діяльності, на створенні умов його розвитку в контексті індивідуалізованого підходу в особистісно розвивальній системі навчання, що забезпечує соціокультурний саморозвиток особистості. Метою такої освіти стає людина культури, змістом – культура, як середовище, а культуротворчість – як спосіб розвитку людини в культурі.

Культурологічний підхід повинен розглядатися передусім у контексті загальнофілософського розуміння культури. У сучасній культурології здійснено досить повний аналіз еволюції поняття «культура». У результаті був зроблений висновок про те, що розуміння культури і перспектив її розвитку пояснюється не лише теоретико-пізнавальними, методологічними причинами, але й залежить від професійних, соціальних установок дослідників. В даний час у вивченні культури визначилися три напрями, що розглядають її: як сукупність матеріальних і духовних цінностей – ціннісний (аксіологічний) підхід; як специфічний спосіб людської діяльності – діяльнісний підхід; як процес творчої самореалізації сутнісних сил особистості – особистісний підхід.

Культурологічний підхід у розумінні Є. В. Бондаревської – це бачення освіти крізь призму поняття культури, тобто її розуміння як культурного процесу, що здійснюється у культуровідповідному освітньому середовищі, всі компоненти якого наповнені людськими смислами і служать людині,

яка вільно проявляє свою індивідуальність, здатність до культурного саморозвитку і самовизначення в світі культурних цінностей. На думку дослідниці, педагогічна категорія «полікультурність» означає створення різних культурних середовищ, де буде здійснюватися розвиток людини, де вона буде набувати досвід культуровідповідної поведінки, де їй буде надана допомога в культурній самоідентифікації та самореалізації творчих задатків і здібностей [2, с. 251].

Доцільність застосування культурологічного підходу як принципу дослідження полікультурної освіти пояснюється рядом особливостей:

1. Процес виховання культурою є перманентним у всіх сферах та забезпечує природне, тривале, діяльнісне, різноманітне, багате спілкування з культурою.

2. Цілісність природи особистості вимагає цілісного підходу до її освіти та виховання. Цілісність полікультурної освіти за культурологічного підходу забезпечується за рахунок гармонії чинників виховання та наявності продуманої системи засобів впливу на почуття, свідомість, поведінку, діяльність.

3. Культура активізує процес становлення особистості, спрямовує інтелектуальний і моральний розвиток людини, сприяє розвитку індивідуальності, унікальності особистості, гармонійної соціалізації, підготовці до нестандартної професійної діяльності.

4. Різноманіття змісту культури дозволяє здійснювати диференційований підхід до особистості, враховувати її індивідуальні, вікові особливості, особливості характеру.

5. Культурологічний підхід забезпечує максимальну самостійність студента як об'єкта та суб'єкта полікультурної освіти.

3 позицій культурологічного підходу, усе різноманіття та багатство світової культури у цілісному педагогічному процесі стають не тільки культурними, але й суб'єктивними цінностями студентів. Знання, цінності, соціальний досвід як елементи світової культури стають особистісно-значущими для студентів в процесі вивчення кожної з дисциплін. Таким чином забезпечується інтеграція особистості у системи національної та світової культур. Опанувавши ці елементи світової культури, студенти вищих навчальних закладів мають можливість для самовираження, самоствердження [3].

У педагогічному дискурсі також функціонує поняття «культурна парадигма освіти» (Н. Б. Крилова) – сукупність ідей, принципів і уявлень про цілі, зміст, форми, методи освіти як феномена культури, що системно реалізується в практиці освіти і визначає її якість [4, с. 8].

У світлі культурологічного підходу епіцентром освіти є людина як вільна, активна індивідуальність, здатна, до особистісної самодетермінації в спілкуванні і співробітництві з іншими людьми, самим собою і культурою.

Дослідженнями В. П. Комарова [5] обґрунтовується значимість культурологічного підходу у вирішенні проблем міжнаціонального спілкування. Так, основними напрямками виховання міжнаціонального спілкування в поліетнічному середовищі освітньої установи, на думку вченого, можуть виступати: пробудження інтересу студентів до культурних цінностей інших народів, адекватне сприйняття їх своєрідності і засвоєння; теоретичне осмислення молоддю поліетнічного світу і активне самовизначення в ньому; розвиток національного в особистості на основі загальнолюдських цінностей; раціоналізація процесу впливу особистості студента на соціум, націю; розвиток здібностей, умінь, навичок взаємодії з інонаціональним, різнонаціональним середовищем; правове та моральне виховання молоді.

Цікавою в зв'язку з цим представляється точка зору Н. В. Бордовської та А. А. Реана на співвідношення освіти і культури, яке розглядається ними в різних аспектах: в рамках культурологічної парадигми педагогічної системи; через формування полікультурної освіти; через аналіз навчальних дисциплін культурологічної спрямованості; через шляхи і способи розвитку культури суб'єктів освіти (педагогічної культури і розумової культури студентів); через опис і прогнозування образу культурної і освіченої людини конкретної історичної епохи, розкриття специфіки культурно-освітньої сфери людини; через узагальнення, збереження і відродження культурно-освітніх традицій народу, етносу, нації [6, с. 156].

Основною рисою культури (а значить, і освіти), яка виразно проявилася на порозі 21 століття і, мабуть, буде визначати їх розвиток в цьому сторіччі, є її діалогічність. НТР і пов'язана з нею (або протистоїть їй) друга епоха Відродження (нове гуманістичне мислення) відкрили для людства можливість і необхідність спілкування «на рівних» з культурами як минулих історичних епох (по вертикалі), так і різноманіття сучасних культур (по горизонталі) [7, с. 3].

Зберігаючи культурну самобутність, громадяни кожної країни повинні нести свою культуру в світ, сприяти збагаченню загальної культури, прагнути вести діалог культур. Полікультурний підхід дозволяє молоді абстрагуватися від своїх конкретних фізичних характеристик, здібностей, мовних і мовленнєвих відмінностей і допомагає їм вчитися бачити в індивіді особу і приймати її такою, яка вона є. Важливим є толерантність особистості, прагнення пізнавати і поважати відмінності в різноманітних культурах на рівні предметів, явищ, особливостей регіонів, країни і світу в цілому.

Культурологічний підхід у дослідженні проблеми професійної підготовки вирішує безліч проблем. Для педагогічного пошуку культурологічний підхід відкриває широкий простір дидактичних і виховних засобів і методів. Обрати культурологічну позицію в погляді на професійну діяльність – значить аналізувати хід педагогічних подій через призму

існуючих культурних норм життя, враховувати прогресивні тенденції світової культури і формувати майбутнього фахівця-громадянина світу, здатного жити в контексті світової культури, приймаючи її загальнолюдські цінності і гармонійно поєднуючи їх з національними.

Отже, застосування культурологічного підходу до дослідження проблеми полікультурної освіти майбутніх фахівців з туризму дозволяє розглядати її на загальнокультурному тлі, вивчати її властивості в руслі інтеграції педагогіки і культури. Подальші дослідження планується продовжити у напрямі обґрунтування інших методологічних підходів до дослідження проблеми полікультурної освіти майбутніх фахівців з туризму, зокрема системного, особистісно-орієнтованого, компетентнісного та діяльнісного.

1. Иванова Т. В. Культурологическая подготовка будущего учителя : [монография] / Т. В. Иванова. – К. : ЦВП, 2005. – 282 с. **2.** Бондаревская Е. В. Педагогика : личность в гуманистических теориях и системах воспитания / Е. В. Бондаревская, С. В. Кульневич. – Ростов-н/Д : «Учитель», 1999. — 560 с. **3.** Овчинникова М. В. Основні підходи до проблеми дослідження особистісно-орієнтованої підготовки [Електронний ресурс] / М. В. Овчинникова // Проблеми сучасної педагогічної освіти: педагогіка і психологія. Збірник наукових праць. – 2010. – Випуск № 27. – Частина 2. Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2010_27_2/Ovchin73.pdf. – Заголовок з екрану. **4.** Крылова Н. Б. Культуросообразность образования в современных условиях / Н. Б. Крылова // Школьные технологии. – М. : НИИ школ, технологий при участии Ред. «Нар. образование», 2006. – № 2. – С. 3–13. **5.** Комаров В. П. Теоретические основы воспитания культуры межнационального общения учащихся средней профессиональной школы Автореф. дис.... д-ра. пед. наук. – Казань, 1996. – 46 с. **6.** Бордовская Н. В. Педагогика. Учебник для вузов / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – СПб : Издательство «Питер», 2000. – 304 с. **7.** Баталова А. В. Формирование гуманистического мировоззрения студентов вузов культуры и искусства. Автореф. дис.канд. пед. наук. – М., 2004. – 23 с.

Рецензент: д.пед.н., професор Поташнюк І. В.